

Makroekonomie

2., aktualizované vydání

- Makroekonomické indikátory
- Makroekonomická rovnováha a nerovnováha
- Peníze a banky
- Inflace a nezaměstnanost
- Ekonomický růst a cyklus
- Monetární a fiskální politika
- Mezinárodní obchod, platební bilance, měnové kurzy

Václav Jurečka
a kolektiv

Makroekonomie

2., aktualizované vydání

Upozornění pro čtenáře a uživatele této knihy

Všechna práva vyhrazena. Žádná část této tištěné či elektronické knihy nesmí být reprodukována a šířena v papírové, elektronické či jiné podobě bez předchozího písemného souhlasu nakladatele. Neoprávněné užití této knihy bude trestně stíháno.

Prof. Ing. Václav Jurečka, CSc., a kolektiv

Makroekonomie

2., aktualizované vydání

Kniha je monografie

TIRÁŽ TIŠTĚNÉ PUBLIKACE:

Vydala Grada Publishing, a.s.

U Průhonu 22, 170 00 Praha 7

tel.: +420 234 264 401, fax: +420 234 264 400

www.grada.cz

jako svou 5260. publikaci

Autorský kolektiv:

Prof. Ing. Václav Jurečka, CSc. (vedoucí autorského kolektivu) – kapitoly 1, 2, 5, 6, 9, 10, 16
(kromě 16.2)

Ing. Karel Hlaváček, Ph.D. – kapitoly 14, 15

Ing. Ivana Jánošíková, Ph.D. – kapitoly 7, 13

Dr. Ing. Eva Kolcunová – kapitola 8

Doc. Ing. Martin Macháček, Ph.D. – kapitoly 11, 12

Ing. Irena Paličková, Ph.D. – kapitola 16.2

Ing. Lenka Spáčilová, Ph.D. – kapitola 4

Ing. Tomáš Wroblowský, Ph.D. – kapitola 3

Odborní recenzenti:

Prof. Ing. Milan Žák, CSc.

Doc. Ing. Stanislav Šaroč, Ph.D.

Vydání odborné knihy schválila Vědecká redakce nakladatelství Grada Publishing, a.s.

Odpovědní redaktori Mgr. Petr Mušálek, Mgr. Kamila Nováková

Sazba Milan Vokál

Počet stran 352

Druhé vydání, Praha 2013

Vytiskly Tiskárny Havlíčkův Brod, a.s

© Grada Publishing, a.s., 2013

Cover Photo © fotobanka allphoto

ISBN 978-80-247-4386-8

ELEKTRONICKÉ PUBLIKACE:

ISBN 978-80-247-8666-7 (ve formátu PDF)

ISBN 978-80-247-8667-4 (ve formátu EPUB)

Obsah

Úvodní slovo recenzentů	11
O autorech	12
Předmluva	15
1. Proč studovat makroekonomii	17
1.1 K čemu je makroekonomie	18
1.2 Neoklasická a keynesovská makroekonomie – rozpor, který vás bude provázet	20
1.2.1 Neoklasická ekonomie	20
1.2.2 Keynesovská ekonomie	21
1.2.3 Další vývoj kontroverze mezi neoklasickou a keynesovskou teorií	21
1.3 Makroekonomie a hospodářská krize	22
Část A Produkt ekonomiky – jeho měření a determinace	
2. Produkt ekonomiky a jeho měření	26
2.1 Makroekonomické agregáty	26
2.2 Nominální a reálný produkt	28
2.3 Metody výpočtu hrubého domácího produktu	30
2.3.1 Výdajová metoda	30
2.3.2 Důchodová (příjmová) metoda	32
2.3.3 Metoda založená na součtu přidaných hodnot	34
2.4 Rozdíl mezi „domácím“ a „národním“ produktem	35
2.5 Některá omezení při výpočtu makroekonomických agregátů	36
2.6 Alternativní indikátory	40
2.7 Ekonomická úroveň země	40
2.8 Osobní a disponibilní důchod domácností	41
2.8.1 Osobní důchod	41
2.8.2 Disponibilní důchod	42
3. Výdajový model s multiplikátorem	44
3.1 Spotřební výdaje domácností	45
3.2 Investiční výdaje soukromých firem	49
3.3 Rovnováha agregátních výdajů a reálného důchodu (dvousektorový model)	50
3.3.1 Změny agregátních výdajů a výdajový multiplikátor	52
3.3.2 Paradox spořivosti	53
3.4 Vliv státních zásahů fiskální povahy a rozvinutý multiplikátor (třísektorový model)	54
3.4.1 Multiplikátor vyrovnaného rozpočtu	56
3.5 Vliv zahraničního obchodu na makroekonomickou rovnováhu (čtyřsektorový model)	57

4. AS-AD model	61
4.1 Agregátní poptávka	61
4.1.1 Proč je poptávková křivka klesající	62
4.1.2 Faktory ovlivňující agregátní poptávku	64
4.2 Agregátní nabídka	68
4.2.1 Krátkodobá agregátní nabídka	68
4.2.2 Dlouhodobá agregátní nabídka	69
4.2.3 Faktory ovlivňující agregátní nabídku	71
4.2.4 Třístupňová křivka agregátní nabídky	74
4.3 Makroekonomická rovnováha	75
4.4 Změny makroekonomické rovnováhy	77
4.4.1 Změna agregátní poptávky	77
4.4.2 Změna agregátní nabídky	78
4.4.3 Neoklasické a keynesovské dosahování makroekonomické rovnováhy	79

Část B Peníze v tržní ekonomice

5. Peníze a trh peněz	84
5.1 Peněžní a reálná ekonomika	84
5.2 Peněžní agregáty	85
5.3 Kvantitativní teorie peněz	87
5.3.1 Rovnice směny	87
5.3.2 Trh peněz	89
5.4 Poptávka po penězích	90
5.4.1 Transakční poptávka po penězích	91
5.4.2 Spekulační poptávka po penězích	92
5.5 Nabídka peněz	95
5.5.1 Obchodní banky	95
5.5.2 Jak vznikly banky	96
5.5.3 Jak vznikly banky s částečnými rezervami	97
5.5.4 Makroekonomické a mikroekonomické příčiny regulace bank	98
5.5.5 Centrální banka a její funkce	101
5.5.6 Jak banky tvoří peníze – peněžní multiplikátor	102
5.5.7 Kdo a co určuje nabídku peněz	106
5.6 Rovnováha na peněžním trhu a rovnovážná úroková míra	110
5.7 Vztah trhu peněz k trhu zapůjčitelných fondů	111

Část C Dvě „makroekonomická zla“: inflace a nezaměstnanost

6. Inflace	114
6.1 Měření inflace	115
6.1.1 Měření cenové hladiny a cenové indexy	115
6.1.2 Míra inflace	118
6.1.3 Skrytá inflace	120
6.1.4 Potlačená inflace	120
6.2 Obecná příčina inflace	120
6.3 Typologie inflace	121

6.3.1	Plíživá a pádivá inflace. Hyperinflace	121
6.3.2	Poptávková inflace	123
6.3.3	Nákladová inflace	125
6.3.4	Očekávaná, anticipovaná a neanticipovaná inflace	127
6.4	Inflace a úroková míra	128
6.5	Setrvačná inflace	129
6.6	Jádrová inflace	130
6.7	Důsledky inflace	131
6.8	Cílování inflace a náklady dezinflace	133
7.	Nezaměstnanost	137
7.1	Měření nezaměstnanosti	137
7.1.1	Míra nezaměstnanosti	137
7.1.2	Míra ekonomické aktivity	140
7.1.3	Struktura nezaměstnanosti	140
7.1.4	Počet uchazečů na jedno volné místo – Beveridgeova křivka	141
7.2	Typy nezaměstnanosti	142
7.3	Přirozená míra nezaměstnanosti	144
7.3.1	Faktory ovlivňující přirozenou míru nezaměstnanosti	145
7.4	Mikroekonomické souvislosti nezaměstnanosti	145
7.4.1	Minimální mzda	147
7.4.2	Odbory a kolektivní vyjednávání	147
7.5	Důsledky nezaměstnanosti	148
7.6	Cesty snižování nezaměstnanosti	150
8.	Vztah inflace a nezaměstnanosti. Phillipsova křivka	152
8.1	Původní Phillipsova křivka	152
8.2	První modifikace Phillipsovy křivky	154
8.3	Další modifikace Phillipsovy křivky	155
8.4	Nové ekonomické jevy a Phillipsova křivka	156
8.4.1	Vliv ropných šoků na ekonomiku	157
8.5	Phillipsova křivka s přirozenou mírou nezaměstnanosti	159
8.6	Teorie adaptivních a racionálních očekávání a Phillipsova křivka	160
8.6.1	Lucasova verze Phillipsovy křivky	162

Část D Centrální banka a vláda v ekonomice

9.	Monetární (peněžní) politika	166
9.1	Nástroje monetární politiky	167
9.1.1	Diskontní politika	168
9.1.2	Operace na volném trhu	170
9.1.3	Změny míry povinných minimálních rezerv	170
9.2	Keynesovský pohled na úlohu a možnosti monetární politiky	172
9.2.1	Pravděpodobný vliv změn úrokové míry na výdaje	172
9.2.2	Úroková míra a uzavírání deflační a inflační mezery v ekonomice	174
9.3	Monetaristický pohled na úlohu a možnosti monetární politiky	176
9.3.1	Monetaristické pravidlo hospodářské politiky	176

9.3.2	Problém neutrality a ne-neutrality peněz	177
9.4	Ekonomický pragmatismus	180
9.5	Některá omezení monetární politiky	181
9.5.1	Zpoždění účinků monetární politiky	182
9.5.2	Dilema centrální banky	182
9.5.3	Past likvidity	183
9.6	Eurozóna a Evropská centrální banka	183
9.7	Globální finanční krize	184
10.	Fiskální (rozpočtová) politika	188
10.1	Funkce, cíle a nástroje fiskální politiky	189
10.1.1	Nástroje fiskální politiky	190
10.2	Státní rozpočet	191
10.2.1	Příjmy státního rozpočtu	193
10.2.2	Výdaje ze státního rozpočtu	196
10.3	Poptávkově zaměřená fiskální politika – stabilizační fiskální politika	197
10.3.1	Vliv změn ve výši vládních výdajů	197
10.3.2	Vliv změn v míře zdanění	199
10.3.3	Kombinace výdajové a daňové politiky	200
10.3.4	Účinnost stabilizační fiskální politiky a sklon křivky agregátní nabídky	201
10.4	Nabídkově zaměřená fiskální politika – ekonomie strany nabídky	202
10.4.1	Lafferova křivka	205
10.4.2	Dodatek: průměrná a marginální míra zdanění	206
10.5	Vyrovnaný a nevyrovnaný státní rozpočet	207
10.5.1	Cyklický a strukturální deficit státního rozpočtu	208
10.5.2	Financování deficitu státního rozpočtu	209
10.5.3	Financování deficitu státního rozpočtu a vytěšňovací efekt	211
10.5.4	Státní a veřejný dluh	213
10.5.5	Dluhová krize a snahy o finanční konsolidaci	215
10.6	Některá omezení fiskální politiky	215
10.6.1	Pružnost versus stabilita fiskálních nástrojů	216
10.6.2	„Stop and go“ politika a časová zpoždění	217
10.6.3	Vytěšňovací efekt vládních výdajů	219
10.6.4	Omezená autonomie národní daňové politiky	220

Část E Ekonomický růst a ekonomický cyklus

11.	Ekonomický růst	224
11.1	Zdroje a typy ekonomického růstu	225
11.2	Měření ekonomického růstu	227
11.3	Teorie ekonomického růstu	228
11.3.1	Neoklasická teorie růstu	229
11.3.2	Role technologického pokroku	230
11.3.3	Problém exogenního pojetí technologického pokroku	232
11.3.4	Nová teorie růstu a koncepce lidského kapitálu	232
11.3.5	Technologický pokrok jako veřejný statek a role vlády	233

11.3.6	Keynesovský model ekonomického růstu	234
11.3.7	Sociálně-ekonomické přístupy k růstu	235
11.4	Role mezinárodní směny v procesu ekonomického růstu	236
11.5	Institucionální hranice produkčních možností	237
11.6	Ekonomický růst a blahobyt společnosti	237
11.6.1	Alternativní měřítka blahobytu	238
11.6.2	Ekonomický růst a důchodová nerovnost	238
11.6.3	Trvale udržitelný rozvoj	238
12.	Ekonomický cyklus	242
12.1	Anatomie ekonomického cyklu	243
12.1.1	Fáze cyklu	243
12.2	Cyklické chování ekonomických veličin	246
12.3	Zdroje a typy ekonomického cyklu	248
12.4	Poptávkové a nabídkové změny	248
12.5	Typy ekonomických cyklů podle délky trvání	251
12.6	Endogenní mechanismus versus exogenní šoky	252
12.7	Model ekonomického cyklu s multiplikátorem a akcelerátorem	253
12.7.1	Investiční multiplikátor	254
12.7.2	Akcelerátor investic	254
12.7.3	Součinnost investičního multiplikátoru a akcelerátoru investic ..	257
12.8	Monetaristický model ekonomického cyklu	258
12.8.1	Nová kvantitativní teorie peněz a role adaptivních očekávání	259
12.8.2	Asymetrické informace na trhu práce ve Friedmanově modelu ..	260
12.8.3	Měnová politika v monetaristické koncepci cyklických výkyvů ..	261
12.9	„Nabídkové“ teorie ekonomického cyklu	261
12.9.1	Koncepce „přírodního“ cyklu Williama S. Jevonse	262
12.9.2	„Inovační model“ ekonomického cyklu Joseph A. Schumpetera	263
12.10	Politicko-ekonomický cyklus	264
12.11	Finanční krize a recese	265
12.12	Ekonomický cyklus, Okunův zákon a role hospodářské politiky	266

Část F Vnější vazby otevřené ekonomiky

13.	Mezinárodní obchod	272
13.1	Příčiny existence mezinárodního obchodu	272
13.2	Teorie absolutních výhod	273
13.3	Teorie komparativních výhod	274
13.3.1	Grafická analýza komparativních výhod v mezinárodním obchodě	277
13.4	Obchodní protekcionismus a jeho důsledky	281
13.4.1	Překážky volného mezinárodního obchodu	281
13.4.2	Ekonomická neefektivnost jako důsledek zavedení cla	283
13.4.3	Sociálně-politické dopady volného obchodu	285
13.5	Úsilí o volný obchod	285

14. Měnový kurz	288
14.1 Měnové trhy	288
14.2 Měnové kurzy	289
14.2.1 Nominální a reálný kurz	289
14.2.2 Determinace měnového kurzu	293
14.2.3 Co způsobují změny měnových kurzů	295
14.2.4 Faktory působící na změnu rovnovážného kurzu	295
14.3 Režimy měnových kurzů	301
14.3.1 Výhody a nevýhody jednotlivých měnových režimů	302
14.3.2 Režimy měnových kurzů v současnosti	303
14.3.3 Ideální měnový režim a „nedosažitelná trojice“	305
14.4 Budoucnost české koruny	306
14.4.1 Kdy přistoupit k euru	308
14.4.2 Dopady vstupu ČR do eurozóny	309
15. Platební bilance	311
15.1 Dílčí salda platební bilance	314
15.2 Kumulativní salda platební bilance	315
15.3 Investiční pozice a zahraniční zadluženost	317
 Část G Makroekonomická úloha státu a jeho hlavní cíle	
16. Stát a ekonomika	324
16.1 Stát v makroekonomice	325
16.2 Makroekonomické cíle hospodářské politiky a jejich konfliktnost	327
16.2.1 Magický čtyřúhelník	328
16.2.2 Index mizerie	331
Summary	332
Použitá literatura	333
Rejstřík	336

Úvodní slovo recenzentů

Autorský kolektiv vedený zkušeným pedagogem, profesorem Václavem Jurečkou, předkládá studentům a případným dalším zájemcům ekonomického vzdělávání osobitý pohled na zpracovávanou materii – knihu na jedné straně vyhovující přijímaným standardům výuky makroekonomie, knihu logicky strukturovanou, čtivou a vnitřně konzistentní, na druhé straně skutečnou učebnici, která má svůj řád. Kniha se takřka úzkostlivě snaží v každé kapitole říct či diskutovat to, co je potřebné a důležité k pochopení obecných ekonomických souvislostí a předkládá znalosti, bez kterých se neobejdou nejen studenti ekonomie, ale i národohospodáři na všech stupních státní a veřejné správy.

Předložený text splňuje, či spíše překračuje požadavky a standardy na učebnice tohoto typu. Nelze mu než popřát, aby se stal základní učebnicí makroekonomie nejen na Ekonomické fakultě VŠB – TU Ostrava, ale aby ho akceptovaly i jiné vysoké školy, neboť si to svou kvalitou, přístupem a rozsahem předkládaných znalostí bezesporu zaslouží. Autorům nezbývá než poděkovat za více než dobře odbavenou profesionální odbornou práci.

*prof. Ing. Milan Žák, CSc.
rektor*

Vysoká škola ekonomie a managementu

Soudobá ekonomie se rozbíhá do mnoha velmi specializovaných disciplín. Je proto vždy velkým uměním a odvahou předložit konzistentní text pro studenty základního kurzu makroekonomie, jak se o to autoři pokoušejí. Nově vycházející publikace autorů z Ekonomické fakulty VŠB – TU Ostrava je bezesporu jedním z dosud nejlepších takových textů, které je domácí trh schopen nabídnout.

Autoři jsou jak dlouholetými učiteli, tak osvědčenými autory, což prokázali již publikací řady jiných textů. Jednou ze základních otázek při psaní učebnice je jak strukturovat text, neboť se jedná o relativně mladou disciplínu, která se má pokusit uvést studenta do – ve skutečnosti velmi heterogenního – oboru. S touto otázkou se autoři vyrovnávají velmi dobře. Kapitoly jsou didakticky propracované, mají bohatou, ale přesto přehlednou vnitřní strukturu, jejich výklad je velmi čtivý, ale zároveň precizní. Závěrem nezbývá než konstatovat, že dílo je velmi zdařilé.

*doc. Ing. Stanislav Šaroch, Ph.D.
prorektor pro vědu, výzkum a rozvoj studijních programů
Škoda Auto, a. s., Vysoká škola*

O autorech

Prof. Ing. Václav Jurečka, CSc.

Studoval obor Politická ekonomie na Národohospodářské fakultě (dříve Fakultě politické ekonomie) Vysoké školy ekonomické v Praze (1967). Po čtrnáctiletém působení ve sféře vzdělávání dospělých (politická ekonomie, personalistika, andragogika) se stal docentem Vysoké školy báňské – Technické univerzity Ostrava (VŠB – TU Ostrava), kde působí do současné doby. Osmnáct let vedl katedru ekonomie na Ekonomické fakultě této univerzity. Dlouhodobě studoval ekonomické chování malých evropských zemí; v této oblasti obhájil kandidátskou a habilitační práci. V posledních letech se zaměřuje na vliv institucionálních faktorů na ekonomický rozvoj. V roce 1993 byl jmenován profesorem ekonomie. Vyučuje základní kurz mikroekonomie a makroekonomie, institucionální ekonomii a dějiny české ekonomie. Dlouhodobě je školitelem doktorandů a členem několika vědeckých rad a oborových rad pro doktorská studia.

Ing. Karel Hlaváček, Ph.D.

Je absolventem oboru Finance na Ekonomické fakultě VŠB – TU Ostrava (1998). V roce 2006 ukončil obhajobou disertační práce doktorské studium v oboru Finance na téže fakultě. Od roku 2001 působí jako odborný asistent na katedře ekonomie Ekonomické fakulty VŠB – TU Ostrava. Absolvoval několik studijních pobytů na evropských ekonomických školách a také v Austrálii a na Novém Zélandě. Vyučuje makroekonomii, mezinárodní finance a mezinárodní měnové teorie v kurzech pro české i zahraniční studenty. V oblasti výzkumu se zaměřuje zejména na oblast měnových kurzů, hodnocení zahraničních investic a analýzy mezinárodních finančních trhů a platebních bilancí.

Ing. Ivana Jánošíková, Ph.D.

Vystudovala Ekonomickou fakultu VŠB – TU Ostrava, obor Ekonomika průmyslu, v roce 1985. Po několikaleté praxi v podnikové sféře působí od roku 1992 jako odborná asistentka na katedře ekonomie Ekonomické fakulty VŠB – TU Ostrava. Přednáší v kurzech mikroekonomie a makroekonomie v bakalářském i navazujícím stupni studia, včetně výuky těchto předmětů v angličtině. Pro zahraniční studenty rovněž vyučuje kurz protimonopolní regulace a ochrany hospodářské soutěže v EU. Dlouhodobě se specializuje na zkoumání vlivu přímých zahraničních investic na ekonomiku ČR. V této oblasti obhájila v roce 2001 doktorskou

disertační práci v oboru Ekonomie. Pobývala na studijních stážích na několika zahraničních vysokých školách ekonomického zaměření.

Dr. Ing. Eva Kolcunová

Absolvovala studium v oboru Politická ekonomie na Ekonomické fakultě Rostovské státní univerzity (1979). Doktorský titul získala v oboru Ekonomie (1998) na Ekonomické fakultě VŠB – TU Ostrava. Na počátku své akademické kariéry pracovala na katedře politické ekonomie a posléze na katedře ekonomie Ekonomické fakulty VŠB – TU Ostrava, kde vyučuje mikroekonomii a makroekonomii pro bakalářské a magisterské studium. Vede rovněž základní kurzy ekonomie pro technické obory na jiných fakultách VŠB – TU Ostrava a na jiných (vyšších odborných) školách v regionu. Absolvovala několik studijních pobytů ve frankofonních zemích. Od roku 2010 je předsedkyní regionální pobočky České společnosti ekonomické a členkou výkonného výboru a představenstva České společnosti ekonomické.

Doc. Ing. Martin Macháček, Ph.D.

Absolvoval studium v oboru Národohospodářství na Ekonomické fakultě VŠB – TU Ostrava (1996), na téže fakultě získal doktorský titul v oboru Ekonomie (2000) a posléze se i ve stejném oboru habilitoval (2006). V roce 2010 ukončil obhajobou disertační práce další doktorské studium v oboru Teorie a dějiny vědy a techniky na Filozofické fakultě Západočeské univerzity v Plzni. Od počátku své akademické kariéry působí na katedře ekonomie Ekonomické fakulty, kde přednáší makroekonomii pro magisterské i doktorské studium, filozofii a metodologii ekonomické vědy a rovněž fiskální teorii a politiku. Současně pedagogicky působí také na Filozofické fakultě Ostravské univerzity a Ekonomické fakultě Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích.

Je proděkanem fakulty, členem čtyř vědeckých rad a několika redakčních rad domácích i zahraničních ekonomických časopisů. Rovněž je členem oborové komise Společenské a humanitní vědy Grantové agentury ČR a představenstva České společnosti ekonomické.

Ing. Irena Paličková, Ph.D.

Absolvovala studium v oboru Národohospodářství na Ekonomické fakultě VŠB – TU Ostrava (1994) a na téže fakultě získala doktorský titul v oboru Ekonomie (2003). Od počátku své akademické kariéry působí na katedře ekonomie Ekonomické fakulty jako odborná asistentka, kde vyučuje kurzy mikroekonomie a makroekonomie. Na technických fakultách VŠB – TU Ostrava přednáší Základy tržní ekonomiky. V minulosti působila pedagogicky na Přírodovědecké fakultě a Zdravotněsociální fakultě Ostravské univerzity. Odborně je zaměřena na problematiku chování malých otevřených ekonomik evropského typu, zvláště ve vztahu k integračním procesům. V poslední době rozšířila okruh svého odborného zaměření o problematiku islámských financí.

Ing. Lenka Spáčilová, Ph.D.

Je absolventkou Ekonomické fakulty Vysoké školy báňské v Ostravě (1985). S touto školou spojila i svou dosavadní pracovní kariéru a působí zde jako odborná asistentka na katedře ekonomie. Na stejné fakultě ukončila v roce 2000 doktorské studium v oboru Ekonomie. Její specializací jsou dějiny ekonomických teorií, mikroekonomie a manažerská ekonomie. Kromě výuky na Ekonomické fakultě rovněž přednáší na jiných fakultách VŠB – TU Ostrava, kurzech celoživotního vzdělávání a MBA. Absolvovala několik studijních pobytů na John Moores University v Liverpoolu. Působila také jako lektor předmětu Ekonomie v Systému certifikace účetních organizovaném Institutem svazu účetních. V oblasti výzkumu se specializuje na problematiku inflace.

Ing. Tomáš Wroblowský, Ph.D.

Vystudoval Ekonomickou fakultu VŠB – TU Ostrava, obor Národní hospodářství. Tamtéž získal v roce 2005 doktorský titul v oboru Ekonomie. Od ukončení magisterského studia působí na katedře ekonomie, od roku 2009 zastává funkci vedoucího katedry. Vyučuje makroekonomii a fiskální teorii a politiku v navazujícím magisterském a doktorském studiu, oba předměty vyučuje rovněž v anglickém jazyce pro zahraniční studenty. V rámci výzkumné činnosti se věnuje zejména problematice makroekonomických důsledků fiskální politiky a měření vědecké výkonnosti v akademické sféře. Absolvoval několik stáží a přednáškových pobytů v zahraničí – v evropských zemích a v Číně.

Předmluva

„Čím více budeme mít hospodářsky vzdělaných lidí, tím více bude u nás smyslu pro veřejnou a politickou odpovědnost a tím více bude zároveň čeleno úzkoprsé stranické demagogii politické. Ve znalosti základních pojmů národního hospodářství je nejlepší záruka výchovy občanů k demokracii a ke správné kritice veřejných věcí.“

Antonín Pimper (1939)

Učebnice, kterou jste právě otevřeli, je učební pomůckou pro studenty základního (vstupního) kurzu makroekonomie na vysokých školách ekonomického zaměření i pro další zájemce; má je uvést do makroekonomie, to znamená části ekonomické vědy, zkoumající jevy jako inflace, nezaměstnanost, úroková míra, produkt ekonomiky, deficit státního rozpočtu, platební bilance a daně. Jde o druhé vydání této učebnice, které je odpovědí na její přátelské přijetí ekonomickou veřejností. Využili jsme reedice k tomu, abychom v míře přiměřené obecné teorii zahrnuli do textu nové momenty a statistické údaje související s vývojem české a zejména evropské ekonomiky. Současně s novým vydáním *Makroekonomie* vydává nakladatelství Grada Publishing podruhé i učebnici *Mikroekonomie*. Obsahová struktura ani metodika výkladu nepředurčují tu či onu posloupnost studia učebnic, nicméně určitou preferenci dáváme předřazení studia mikroekonomie před studiem makroekonomie. K hlubšímu studiu makroekonomie je totiž výhodnější přistupovat se znalostí mikroekonomického pozadí makroekonomických jevů a procesů.

Tradiční součástí učebnic makroekonomie bývá teorie všeobecné makroekonomické rovnováhy, zpravidla představovaná neokeynesovským makroekonomickým modelem IS-LM.¹ V souvislosti s prosazovaným pojetím bakalářského a magisterského studia a také s dosti rozšířeným názorem, že teorie všeobecné rovnováhy, má-li být náležitě zvládnuta, přísluší spíše do kurzu středně pokročilé ekonomie, není tato problematika do tohoto textu zařazena.

Ve snaze o text co nejvíce přátelský vůči čtenáři se vyhýbáme přílišné formalizaci v podobě rovnic a vzorců, neboť zkušenost ukazuje, že taková podoba učebního textu čtenáře vstupující do světa ekonomie spíše odpuzuje než motivuje.

Ve snaze o určitou mezinárodní standardizaci symbolů v ekonomické teorii používáme zkratky anglických termínů. Proč právě anglických? Angličtina se stala mezinárodním jazykem ekonomie... Možná, že se vám bude také někdy zdát, že příliš často používáme cizí slova, a to mnohdy i tam, kde by bylo možné najít odpovídající český výraz. Ujišťujeme vás, že tak nečiníme proto, abychom našemu textu dodávali odbornější charakter, než má, nýbrž proto, abyste si přivykali odborné mluvě ekonomů, která je značně internacionalizována, a abychom vám tak usnadnili studium zahraniční literatury.

Při tvorbě učebního textu jsme stáli před dvojíhým úkolem: Na jedné straně jsme chtěli napsat text přibližující obecnou makroekonomickou teorii, na straně druhé jsme se nechtěli příliš vzdálit českým ekonomickým realitám. Toto dilema, které jsme museli řešit, připomínáme, neboť na některých místech může informovanější čtenář zaznamenat rozdíl mezi terminologií obecné ekonomie a terminologií užívanou českými hospodářsko-politickými autoritami. To je případ monetární politiky a (odpovídajících) termínů České národní

¹ Tento model zobrazuje souvztažnost trhu zboží (tzn. výrobků a služeb) a trhu peněz.

banky. Zde jde primárně o makroekonomickou část obecné ekonomie, zatímco popis a rozbor konkrétní hospodářské politiky je předmětem jiných ekonomických disciplín.

Ačkoli učebnice makroekonomie vychází z již ověřeného učebního textu, její konečná podoba byla dotvářena v době poznamenané tím, co je označováno jako globální ekonomická krize. Od přívlastku „globální“, který někdy v textu používáme i my, se poněkud ustupuje, neboť poté, co opadla vlna globalizujícího pesimismu a nezaostřených pohledů, se ukázalo, že některé ekonomiky se krizi vyhnuly, anebo se jich dotkla jen okrajově. V každém případě, tato závažná hospodářská porucha bude nepochybně katalyzovat některé nové pohledy na makroekonomické souvislosti a tím i na rozvoj ekonomické vědy. Základní poznatkový fond ekonomie vytvářený mnoha generacemi ekonomických myslitelů však nebude aktuálními ději devalvován. Znehodnocena tak nebude ani vaše „investice“ do nákupu této učebnice.

Učební text jsme se snažili napsat tak, aby vás seznámil s pohledem ekonomie hlavního proudu na základní makroekonomické problémy, přičemž jsme, jak věříme, neupřednostňovali žádnou konkrétní doktrínu. Přáli jsme si totiž, aby učební text, kromě toho, že je výkladem makroekonomické problematiky, byl zároveň i výzvou k přemýšlení.

Makroekonomické problémy se velmi těsně dotýkají každého občana. Pro mnoho lidí však končí zájem o „ekonomii“ starostí o mzdu, zaměstnání a ceny spotřebního zboží. Jsou však také lidé, a zde vůbec nemáme na mysli jen ekonomy, kteří vnímají souvislost své mzdy, životní úrovně a pracovní příležitosti s pohybem celé ekonomiky, s velikostí hrubého domácího produktu a s tím, zda je národní hospodářství ve fázi recese či konjunktury, zda je státní rozpočet přebytkový nebo deficitní, zda měna posiluje nebo oslabuje a podobně. Byli bychom rádi, kdybyste se mezi občany vnímající tyto souvislosti zařadili i vy a kdyby k tomu napomohl učební text, který vám předkládáme.

Jména autorů jednotlivých kapitol textu jsou uvedena, schází však jména dvou jeho spolutvůrkyň, které nám pomohly při jeho technické přípravě. Jde o paní Michaelu Pakovou a Žanetu Churavou, kterým děkujeme za poskytnutou pomoc. Děkujeme také kolegům a kolegyním z české ekonomické obce za jejich cenné připomínky, které nám velmi pomohly při tvorbě učebnice.

Autoři

1. Proč studovat makroekonomii

„Bez teorie mohou ekonomové na svět pouze stupidně zírat.
Pomocí teorie se mohou pokusit o jeho pochopení.“
W. J. Baumol, A. S. Blinder

Zatímco mikroekonomie studuje a vysvětluje chování jednotlivých ekonomických jednotek, z nichž se skládá ekonomika, zkoumá makroekonomie ekonomiku jako celek.² Nezabývá se tím, co určuje výrobu jedné firmy nebo jednoho odvětví, ani tím, jak rozdělují domácnosti své důchody na úspory a spotřebu, ale například tím, jaké faktory určují národní produkt země. Zajímá se o taková témata, jako jsou například celková výroba v dané zemi, celková zaměstnanost, míra nezaměstnanosti, deficit státního rozpočtu, cenová hladina a míra inflace, množství peněz v oběhu, obchodní a platební bilance apod. Vidíme, že se makroekonomie zabývá otázkami, které mají velký praktický význam a které jsou trvalým předmětem debat a sporů mezi ekonomy i politiky.

Často se k ilustraci rozdílu mezi makroekonomií a mikroekonomií používají metafory: Díváme-li se v bytě nebo ve studovně na knihovnu, jde o „makropohled“. Prohlížíme-li si jednotlivé knihy, jde o „mikropohled“. Nebo: Pohlížíme-li na les, jde o „makropohled“. Pozorujeme-li jednotlivé stromy (duby, buky, osiky, břízy), jde o „mikropohled“.

Mikroekonomie a makroekonomie nejsou samostatnými vědními ekonomickými disciplínami. Jsou pouze dvěma důležitými oblastmi ekonomie, chcete-li – „větvevi jednoho stromu“. **Makroekonomie má své mikroekonomické základy.** Za každou makroekonomickou veličinou je proto třeba vidět nespočet mikroekonomických dějů. Např. výše celkového produktu ekonomiky závisí na produkčním a spotřebním chování jednotlivých firem a domácností. Hodnotit účinky inflace není možné bez jejích dopadů na jednotlivé ekonomické subjekty atp. Makroekonomické myšlení, které se neopírá o mikroekonomické základy, nemůže být nástrojem poznání, ani užitečným teoretickým východiskem hospodářské politiky. „Nemůže jedna věda zkoumat člověka od pasu nahoru a druhá od pasu dolů“ – psal v této souvislosti český ekonom Karel Engliš.³

Tradice rozlišovat makroekonomii a mikroekonomii není dlouhá. Sahá do období po Velké depresi 30. let 20. století. Původně byly používány termíny „makrodynamika“ a „mikrodynamika“, které použil ve svém článku v roce 1933 norský ekonom Ragnar Frisch (1895–1973) k vyjádření přibližně toho, co dnes označujeme jako „makroekonomii“ a „mikroekonomii“.⁴ Podle *The Oxford English*

² Označení mikroekonomie a makroekonomie vychází z řeckých slov mikros a makros, která znamenají „malý“ a „velký“.

³ Engliš, K.: *Soustava národního hospodářství*. Praha. Melantrich 1938, sv. I, s. 107.

⁴ Frisch, R.: Propagation Problems and Impulse Problems in Dynamic Economics. In: R. Frisch (ed.): *Economic Essays in Honor of Gustav Cassel*. London. Allen&Unwin 1933.

Dictionary (supplement) bylo první použití slova „makroekonomický“ zaznamenáno v roce 1948, kdy je David Hawkins použil v názvu článku v listopadovém čísle časopisu *Econometrica*. Zajímavé přitom je, že slovo nebylo použito v textu článku, nýbrž jen v jeho titulu.⁵

V současné době se v mezinárodní ekonomické obci stále více zdůrazňuje vnitřní souvislost mikroekonomických a makroekonomických procesů a stále více se prosazuje využívání nástrojů mikroekonomie k analýze makroekonomických problémů.

Kromě toho se vyskytují snahy vytvořit most mezi mikroekonomií a makroekonomií v podobě „mezoekonomie“, která by měla být zprostředkujícím článkem mezi oběma stávajícími rovinnami zkoumání. Tato oblast ekonomické teorie by měla zkoumat zejména chování ekonomicky mocných subjektů na pomezí mikro- a makrosféry, např. multinacionálních korporací, silných finančních skupin apod. Zatím se koncept „mezoekonomie“ příliš neujal.⁶

1.1 K čemu je makroekonomie

Většinu argumentů, jimiž jsme chtěli zdůraznit význam ekonomie a jejího studia, jsme uvedli v úvodu do mikroekonomie. Zde připomeneme některé další, které se vztahují přímo k makroekonomii.

V jistém smyslu se znalost základů makroekonomie stává součástí ekonomické kultury. Makroekonomie se totiž zabývá analýzou ekonomického prostředí, které obklopuje každého občana a ovlivňuje jeho každodenní život. S makroekonomickou situací souvisí odpověď na takové otázky, jako např.: Jaká je životní úroveň vaší rodiny? Jak snadno najdete vy, vaši příbuzní a známí zaměstnání? Rostou mzdy pomalu nebo rychle? Je úroková míra, za kterou si můžete půjčit peníze, vysoká nebo nízká? Utrácí vláda více, než vybere na daních? Jaký je kurz koruny k měně země, do níž chceme jet pracovat, studovat nebo na dovolenou? Je naše země vůči zahraničí věřitelem nebo dlužníkem?

Vybavenost poznatky makroekonomie usnadňuje samostatné kvalifikované uvažování o ekonomice a politice a také vlastní interpretaci ekonomických informací prezentovaných sdělovacími prostředky. Umožňuje vyhnout se tak manipulativnímu působení ze strany mediokracie a politiků, o kterémžto působení nemůže žádný soudný pozorovatel české i zahraniční mediální sféry a politického života pochybovat. Jak se lze bez znalosti makroekonomie orientovat ve změti protikladných tvrzení o úspěšnosti či neúspěšnosti dané hospodářské politiky, o směru a hloubce reformy veřejných financí nebo o ekonomických důsledcích vstupu republiky do eurozóny? Zde s tzv. selským rozumem nevystačíme. „*Studenti, kteří pochopí makroekonomické identity, např. že $Y = C + I + G + NX$, vědí více než většina politiků a žurnalistů*“ – to již neříkáme my, nýbrž nositel Nobelovy ceny za ekonomii, americký ekonom James Tobin.⁷

⁵ McCandless jr. G. T.: *Macroeconomic Theory*. Englewood Cliffs. Prentice Hall International Editions 1991, s. 2.

⁶ „Mezo“ – z řeckého *mesos* – středo, mezi. Termín „mezoekonomie“ poprvé použil Stuart Holland v roce 1975.

⁷ J. Tobin v rozhovoru s prof. Parkinem. In: Parkin, M.: *Economics*. Reading, Massachusetts etc. Addison Wesley Publishing Company 1990, s. 564.

Znalost makroekonomie umožňuje chápat ekonomický život vcelku, v souvislostech. Skutečně platí to, co o významu teorie napsali W. Baumol a A. Blinder (a co jsme uvedli jako motto k této kapitole): „*Bez teorie mohou ekonomové na světě pouze stupidně zírat, zatímco pomocí teorie se mohou pokusit o jeho pochopení.*“⁸

Tím, že makroekonomie umožňuje chápat ekonomiku systémově a s určitým nadhledem, rozšiřuje vybavenost jejími poznatky „užitnou hodnotu“ profese ekonoma ve smyslu její širší použitelnosti, neboť usnadňuje přechod mezi alternativními ekonomickými pracovišti a snadnější pracovní adaptaci. Samozřejmě, že znalost makroekonomie sama o sobě není zárukou ekonomického úspěchu a jistoty, určité však dává větší šanci.

Poznatky makroekonomie jsou nezbytné pro tvorbu **hospodářské politiky vlády**. Empirické, tzn. poznání vycházející z praxe, byť je také důležité, není dostatečným základem pro volbu optimálních metod a nástrojů, jimiž vláda ovlivňuje hospodářský život země.

Významným krokem k systematickému využívání poznatků makroekonomie se stalo vytváření nejrůznějších ekonomických poradních orgánů, jejichž posláním je příprava kvalifikovaných doporučení hlavám států, vládám, jednotlivým ministrům a dalším hospodářskopolitickým autoritám. Za prvního státníka, který oficiálně využíval služeb „brain trustu“ (**mozkového trustu**) je považován americký prezident F. D. Roosevelt, který ve 30. letech 20. století vytvořil Radu ekonomických poradců prezidenta. Nejrůznější „rady moudrých“ pak vznikaly v dalších zemích, např. v Německu založil kancléř L. Erhard Radu ekonomických znalců.⁹ V České republice je takovým poradním orgánem Národní ekonomická rada vlády (NERV).

Makroekonomické poznatky nejsou důležité jen pro profesionální makroekonomy, ale i pro podnikatele a manažery v nejrůznějších oborech produkce. Vezměme jako příklad působení ekonomického cyklu, tzn. střídání fází poklesu a vzestupu. Není pochyb o tom, že výkyvy v produktu ekonomiky, zaměstnanosti a mzdách ovlivňují výsledky činnosti spořitelén, objem a strukturu poptávky po potravinách, textiliích, obuvi, návštěvnost divadel a restaurací, využívání služeb cestovních kanceláří apod. Stěží lze provádět marketing bez přihlédnutí k vývoji makroekonomického prostředí.

Výše uvedenými poznámkami jsme chtěli naznačit a zdůraznit smysl makroekonomických znalostí a tak vyvolat, případně posílit, zájem o studium makroekonomie. Výsledky studia posilovaného vnitřní motivací a zaujetím jsou mnohem lepší, než když studium probíhá jen pod tlakem poznané nutnosti. Budete-li ke studiu přistupovat se zájmem, pocítíte dodatečnou sílu, která vám bude pomáhat a zvyšovat efektivnost studia.

⁸ Baumol, W., Blinder, A.: *Economics. Principles and Policy*. San Diego, New York etc. Harcourt Brace Jovanovich Publishers 1988, s. 13.

⁹ Vytváření poradních orgánů lze vysvětlit určitým održením **odborných znalostí od politického rozhodování**. Jde vlastně o vztah mezi „poznáním“ (věcnými znalostmi) a „zájmy“ (politickým rozhodováním), který hraje velkou roli v soudobém pozitivismu. Předpokládá se zde určitá dichotomie mezi odborníky (znalci), disponujícími teoretickými (čistými) znalostmi bez hodnotových ideologických a politických soudů na jedné straně a politickými institucemi, kde vládnou systémy preferencí hodnotové stupnice a volebně-taktické manévrování na straně druhé.

1.2 Neoklasická a keynesovská makroekonomie – rozpor, který vás bude provázet

Výuku a studium makroekonomie prolíná kontroverze mezi *neoklasickým* a *keynesovským* přístupem k makroekonomickým problémům. Pokusíme se naznačit alespoň podstatu rozdílnosti v pohledech obou směrů ekonomického myšlení.

1.2.1 Neoklasická ekonomie

Neoklasická ekonomie navázala na ekonomii klasickou.

Klasická ekonomie má své základy v učení slavného skotského ekonoma Adama Smitha (1723–1790). V roce 1776 Smith publikoval svou práci *Pojednání o podstatě a původu bohatství národů*, v níž vyslovil svou myšlenku o „neviditelné ruce“. Jádrem této myšlenky lze vyjádřit zhruba následovně: Existuje-li volný trh a chová-li se každý jednotlivec v souladu se svými ekonomickými zájmy, bude ekonomika jako celek dobře fungovat. Miliony **nezávisle činěných** ekonomických rozhodnutí povedou díky koordinační funkci „neviditelné ruky“ trhu k nezamýšlenému cíli – obecné prosperitě.

Mají-li trhy výrobků a služeb a trhy výrobních faktorů být skutečně volné, nesmí být deformovány zásahy vlády (státu). Ceny (včetně cen výrobních faktorů, např. mezd) se musí dostatečně rychle přizpůsobovat, aby byly schopné „čistit“ příslušné trhy, tzn. utvářet na nich rovnováhu mezi nabízenými a požadovanými kvantitami. Pružnost cen je zde ústředním předpokladem, neboť v tržním systému plní změny cen úlohu signálů, koordinujících akce ekonomických subjektů.

Klasický přístup je tak založen na dvou výchozích předpokladech:

- a) lidé sledují svůj ekonomický zájem;¹⁰
- b) ceny (i mzda a také úroková míra a renta jsou cenou) svým pohybem zajišťují neustálé obnovování rovnováhy na trzích.

Z uvedených předpokladů vyplývá, že v ekonomice regulované „neviditelnou rukou“ trhu by měla vláda hrát jen minimální roli. Zde pak platí slova T. Jeffersona, třetího prezidenta Spojených států: „*Nejllepší vláda je ta, která nejméně vládne.*“

Neoklasická ekonomie má své počátky v období kolem roku 1870, kdy na scénu ekonomické vědy vstoupila *marginalistická* teorie se svými koncepty „mezí užitečnosti“ a „mezí efektivity“. Zakladatelé neoklasické školy v ekonomii navázali na poznatkové dědictví školy klasické, avšak hodnotu statků pojímali odlišně od klasiků. Pracovní teorii hodnoty nahradili novou teorií marginalistickou, dle níž je hodnota statků dána jejich užitečností a vzácností.¹¹ Přívlastek „neoklasická“ má vyjadřovat skutečnost, že aplikace poznatků o marginálních veličinách v analýze volnokonkurenčních trhů znamenala posun a další rozvinutí odkazu klasických ekonomů, jakými byli A. Smith, D. Ricardo a J. S. Mill.

¹⁰ Vyhněme se zjednodušenému pojetí tohoto ekonomického individualismu. V normálně fungující tržní ekonomice totiž ekonomický subjekt právě proto, že sleduje svůj ekonomický zájem, musí brát v úvahu potřeby a zájmy jiných subjektů. Jinak by svůj ekonomický zájem nenaplnil.

¹¹ Pracovní teorie hodnoty předpokládala, že hodnota statku je dána společensky nutným množstvím práce, kterou je třeba vynaložit na jeho výrobu.

Výklad neoklasických přístupů k jednotlivým makroekonomickým problémům je obsažen v dalších kapitolách. Zde jen předběžně a obecně konstatujeme, že neoklasická makroekonomie klade důraz na liberalizaci ekonomiky v zájmu konkurenčního prostředí, dále na omezení vládní intervence v duchu teze „více trhu, méně státu“, a na stranu nabídky. Předpokládá, že tržní ekonomika má schopnost seberegulace.

1.2.2 Keynesovská ekonomie

Vznik keynesovské ekonomie je spjat s knihou anglického ekonoma Johna Maynarda Keynesa *Obecná teorie zaměstnanosti, úroku a peněz*. Keynesova kniha byla vydána krátce po Velké depresi, nebo – jak se u nás kdysi říkalo – Velké světové hospodářské krizi. Vysoká nezaměstnanost, nevyužité výrobní kapacity, zhroucení mezinárodního obchodu a s tím vším spjatý pokles životní úrovně, to byly rysy charakterizující většinu tehdejších ekonomik. Vyvstala potřeba nové ekonomické teorie, neboť převládalo přesvědčení, že „neviditelná ruka“ trhu selhala a že klasická teorie neodpovídá ekonomické skutečnosti. Tuto teorii poskytl právě J. M. Keynes (1883–1946). Keynes interpretoval fungování rozvinuté tržní ekonomiky způsobem, který se lišil od interpretace neoklasické, která dosud převládala. Nepředpokládal pružnost cen (včetně mezd) a v důsledku toho ani samoregulační schopnost ekonomiky. Zcela logicky pak dospěl k nutnosti **vládní intervence** do hospodářství, která měla doplňovat selhávající tržní regulační mechanismus.

1.2.3 Další vývoj kontroverze mezi neoklasickou a keynesovskou teorií

Keynesův, resp. keynesovský přístup se stal dominantní makroekonomickou teorií a hospodářskou politikou na několik desetiletí, až do počátku 70. let 20. století. Zdálo se, že vláda skutečně může povzbuzovat zaměstnanost a ekonomický růst, aniž přitom vyvolává silnější inflační tlaky.

Sedmdesátá léta minulého století však poněkud změnila ekonomickou situaci prakticky všech vyspělých zemí. Tradiční keynesovská doporučení začala selhávat a docházelo ke zpomalení nebo zastavení ekonomického růstu, k vysoké nezaměstnanosti – to vše současně s inflací. Stejně jako Velká deprese 30. let snížila důvěryhodnost neoklasické teorie, snížily ekonomické těžkosti let sedmdesátých důvěryhodnost teorie keynesovské. Do popředí mezi směry světového ekonomického myšlení a hospodářské politiky se dostala modernizovaná verze neoklasické teorie, aniž se však její pozice stala tak silně dominantní, jako tomu bylo u keynesovské teorie ve 40. až 60. letech. Neoklasická makroekonomie je rozvíjena v podobě několika teoretických koncepcí, z nichž nejznámější jsou **monetarismus, ekonomie strany nabídky a nová klasická makroekonomie**.¹²

Oba hlavní směry ekonomického myšlení mají stále vliv na hospodářskou politiku a je účelné, abyste se s nimi seznámili. **Ani v ekonomii není dobré, když je jeden myšlenkový směr představován jako jedině správný.** Naopak je zapotřebí přemýšlet a srovnávat a hlavně studovat a vytvářet si vlastní stanoviska.

¹² Také keynesovská teorie nabývá nových modifikovaných podob v koncepcích neokeynesovské a postkeynesovské ekonomie.

Střet obou protikladných ekonomických koncepcí není zdaleka jen akademickou záležitostí, neboť poznamenává i reálné politické a ekonomické prostředí, v němž žijeme. Pokud se alespoň trochu zajímáme o to, co se kolem nás děje, nemůžeme nezaznamenat střet názorů zastánců liberální ekonomie, zdůrazňujících regulační funkci trhu, s názory zastánců silnější role vlády. Naše masmédia jsou plná komentářů a diskusí, v nichž jsou kontrastována stanoviska vzešlá z **liberálního** zázemí a stanoviska **intervencionistická**. Také v naší politické struktuře jsou zastoupeny strany, které se výrazně liší, pokud jde o intenzitu a formy vládních zásahů do ekonomického života. Studium makroekonomie napomáhá hlouběji porozumět nejen ekonomické skutečnosti, ale i odrazu této skutečnosti v ekonomické ideologii, která nás, někdy i proti naší vůli, obklopuje.

Možná, že se vám bude vnučovat otázka, jak to vlastně je, proč se ekonomové neshodnou v názoru na tvar té či oné křivky, na směr ekonomické reakce na určitý podnět nebo na způsob ekonomického chování v určitých podmínkách. Ekonomové skutečně získali nedobrou reputaci lidí, kteří se nemohou na ničem shodnout a tato pověst se již stala součástí ekonomického folklóru. Tak se například říká, že od pěti ekonomů uslyšíte šest rozdílných odpovědí. Takové hodnocení naší profese je přehnané a je způsobeno tím, že **nesouhlas mezi profesionálními ekonomy má mnohem větší publicitu než nesouhlas mezi odborníky v jiných profesích**. Názorová rozdílnost zde však existuje a jednou z jejích příčin je skutečnost, že ekonomové na rozdíl od odborníků v přírodních a technických vědách nemají k dispozici laboratoře, poloprovozy či jiná experimentální zařízení, ve kterých by si tvar té či oné křivky nebo některé důležité hypotézy přímo ověřili, aby získali jednoznačné výsledky. Určitou pomoc jim poskytuje jen ekonomická statistika.

Názorová rozdílnost souvisí také se samotnou podstatou ekonomie jako vědy **společenské** a s charakterem jejích zákonů. Ten je stochastický, tzn. pravděpodobnostní. Důležitou úlohu v ekonomickém rozhodování hrají obtížně kvantifikovatelné a předvídatelné faktory, jež jsou přirozenou součástí lidského života.

1.3 Makroekonomie a hospodářská krize

Světová hospodářská krize, která představuje největší poruchu světového hospodářství od Velké deprese v letech 1929–1933 a jejíž počátek bývá spatřován v krizi amerického hypotečního trhu v roce 2007, dříve či později skončí. Je třeba počítat s tím, že krize nebude – slovy J. Schumpetera – „**tvůrčí destrukcí**“ jen v reálném hospodářství, ale také v ekonomii, byť by zde neměla být tak hluboká jako ve finanční vědě. Ekonomie jakožto reaktivní společenská věda musí na nové jevy a na nová zjištění reagovat, má-li nápomoci k předcházení dalších hospodářských propadů. Také pro hospodářství totiž platí dnes tak často citovaný výrok amerického filozofa G. Santayany: „**Kdo si nepamatuje lekce z historie, bude si je muset zopakovat.**“

Zatím zůstává otázkou, v jakém směru a do jaké míry světová finanční a hospodářská krize ovlivní makroekonomickou teorii. Jak jsme již uvedli v předmluvě, nepředpokládáme změnu samotných základů makroekonomie, a proto se čtenář či čtenářka tohoto textu nemusí obávat devalvace právě získaných poznatků. Co je však možné očekávat, je určité **upřesnění pohledu na úlohu státu v ekonomice**. Zatím lze zaznamenat – ale spíše v praktické hospodářské politice než v teorii – renesanci keynesovských přístupů zejména v podobě masivních deficitně financovaných výdajů k podpoře agregátní poptávky. Dů-

sledky těchto oživujících injekcí nelze zatím spolehlivě hodnotit, neboť se dostávají s různě dlouhým **zpožděním**. Je otázkou, jak se ve středně dlouhém a dlouhém období současná fiskální, ale také monetární expanze, projeví ve vývoji hrubého domácího produktu, zaměstnanosti a inflace.

Zaznamenat (zatím jen ve verbální rovině) lze také snahy o přísnější regulaci některých procesů v monetární oblasti, především ve sféře finančních derivátů, hedgeových (krytých) fondů, hypotečních obchodů a bankovního tajemství.

Přes všechny těžkosti, které období dramatických ekonomických dějů přináší, je takové období pro makroekonomii obdobím mimořádně zajímavým a inspirativním.

Důležité pojmy

makroekonomie • mikroekonomické základy makroekonomie • klasická ekonomie • neoklasická ekonomie • velká deprese • keynesovská makroekonomie • tvořivá destrukce

Kontrolní otázky

1. Co je předmětem studia v makroekonomii?
2. K čemu je makroekonomie potřebná?
3. Co je typické pro neoklasickou makroekonomii?
4. Co je typické pro keynesovskou makroekonomii?